

ТАҚРИЗИ

**роҳбари илмӣ ба кори диссертациони Мансурӣ Ҷамшед Обидзода
«Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсурҳои калидии низомии сиёсӣ ва нақши онҳо дар
рушди нумуши давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи
илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, раёндҳо ва
технологияи сиёсӣ**

Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун яке аз унсурҳои асосии низомии сиёсии муосир нақши муҳимро дар ташаккули ҳаёти ҷамъиятӣ ва идоракунии давлат доранд. Онҳо ирода, манфиат ва дидгоҳҳои қишрҳои гуногуни ҷомеаро ба ягонагӣ оварда, миёни шаҳрвандон ва ҳокимият робитаи муассир ба вуҷуд меоранд. Дар шароити ҷомеаи демократӣ маҳз ҳизбҳои сиёсӣ раёнди интиҳобот, ташаккули ҳукумат, таҳияи барномаҳои рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва таъмини гуногунфирро муҳайё месозанд. Аз ин ҷост, ки таҳқиқи ҳизбҳо ҳамеша дар радифи баррасии масъалаҳои муҳими сиёсӣ мубрамияти хоса пайдо мекунад ва таҳлили фаъолияти ҳизбҳо дар илмҳои сиёсӣ барои рушди такомули минбаъдаи онҳо заминаи назариявӣ амалиро муҳайё месозад. Маҳз дар ин маврид кори диссертациони Мансурӣ Ҷамшед Обидзода «Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсурҳои калидии низомии сиёсӣ ва нақши онҳо дар рушди нумуши давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» мақоми меҳвариро соҳиб мебошад.

Рисолаи диссертациони Мансурӣ Ҷамшед Обидзода «Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсурҳои калидии низомии сиёсӣ ва нақши онҳо дар рушди нумуши давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, раёндҳо ва технологияи сиёсӣ ба масъалаҳои муҳимми ташаккули низомии ҳизбии Тоҷикистон бахшида мешавад.

Мубрами мавзӯи таҳқиқот ба назари диссертант пеш аз ҳама бо рушди ҷомеаи демократӣ ва дар ин қарина бо раёнди ташаккули ниҳодҳои сиёсӣ ва фаъолияти нухбагони сиёсии давлатҳои муосир иртиботи қавӣ дорад. Бо таҳқиқ намудани ҳизбҳо муаллифи диссертатсия кӯшиш намудааст, ки дар партави таҳқиқи ҳизбҳо хусусиятҳои низомии бисёрҳизбӣ ва рушди такомули онро дар ҷомеаи тоҷикистонӣ ошкор намояд, ки бевосита аз яке аз василаҳои муҳимми таҳқиқотӣ ба ҳисоб меавад. Аз ҷониби диссертант дар радифи таҳқиқи ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон инчунин ташаккули низомии интиҳобот, ниҳоди президентӣ, парламентаризм,

масъалаҳои таҳкими ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки барои ҳимояи манфиатҳои миллӣ, таъмини амният ва суботи кишвар нақши меҳварӣ доранд ва барои рушди дохилии кишвар ва эътибори байналхалқии он мусоидат намуданд, мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Кори диссертатсионии Мансурӣ Ҷамшед бар асоси омӯхт ва таҳлили фароҳи манбаъҳои илмӣ таҳия гардида, ба худ асарҳои муҳаққиқони барҷастаи фалсафаи сиёсӣ, назариячиёни муосири ҳизбшиносии аврупоӣ, инчунин корҳои илмӣ муҳаққиқони тоҷикро фаро мегирад. Ин манбаъҳо заминаи назариявӣ ва методологии таҳқиқотро таъмин намуда, ба мукамал гардидани натиҷаҳои илмӣ мусоидат кардаанд.

Муайян намудани мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ба диссертант имкон доданд, ки масъалаи таҳқиқшавандаро ба таври дуруст ва мақсаднок иншо намояд. Объект ва предмети таҳқиқот ба таври мушаххас муайян гардидааст ва моҳияти таҳқиқи онҳо дар асоси истифодаи муносибатҳо ва методҳои гуногуни илмӣ, аз ҷумла муносибатҳои назариявӣю концептуалӣ, таърихӣю сиёсӣ ва усулҳои диалектикӣ, таърихӣ-мантиқӣ, таҳлили системавӣ ва ғайра ба роҳ монда шудааст.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот бо таҳқиқи асосҳои назариявӣ-методологии пайдоиши ҳизбҳои сиёсӣ бо истифодаи усули байнисоҳавӣ, муайян намудани мақом ва ҷойгоҳи ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсии демократӣ ва рушди нумуи давлат, баррасӣ намудани мақоми пешбар ва нақши фаъоли ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии ҳизбӣ, ошкор гардидани хусусиятҳои меҳварӣ ва самтҳои асосии ташаккул ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон, муайян кардани асосҳои идеологии ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон, баррасии ҳизбҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар ташаккул ва таҳкими ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ғайра ба ҳисоб мераванд.

Муаллиф масъалаҳои асосии таҳқиқотро ба таври кофӣ ва зарурӣ дар сарсухани рисола асоснок намуда, заминаҳои методологӣ, навгониҳои илмӣ рисола ва масъалаҳое, ки барои дифоъ пешниҳод шудаанд, бо шакли барҷаста инъикос ва ҳолати амалӣ будани онҳоро мушаххас кардааст. Дар се боби рисола ин масъалаҳо ба таври амиқ таҳлил гардида, хулосаҳои дахлдор пешниҳод шудаанд.

Дар боби якум – **«Масъалаҳои назариявӣю методологии таҳқиқи ташаккул ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ»**, ки аз ду зербоб иборат аст, моҳият, хусусият ва ҷанбаҳои назариявӣю амалии фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ, инчунин омилҳои таъсиррасон ба ташаккули онҳо дар низомии сиёсӣ мавриди баррасӣ қарор мегиранд. Зербоби якуми ин боб – **«Асосҳои назариявӣю-методологии таҳқиқи ҳизбҳои сиёсӣ ва низомии ҳизбӣ»** ба таҳлили назарияҳои концептуалӣ бахшида шуда, ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсури калидии системаи сиёсӣ дар асоси назарияи муосир мавриди омӯзиш қарор дода мешаванд. Ба андешаи Мансурӣ Ҷамшед дар фаҳмиши илмӣ, ҳизбҳои сиёсӣ дорои таърихи тӯлонии тадқиқотанд, аммо аҳамияти онҳо дар шароити кунунӣ боз ҳам бештар гардидааст, зеро ҳизбҳои сиёсӣ на танҳо институтҳои расмӣ сиёсат мебошанд, балки ҳамчун ташкилотҳои ҷамъиятии пайваста рушдбанда нақши таъсиргузор доранд.

Дар зербоби дуюми боби аввал – **«Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсури асосии низомии сиёсӣ»** оид ба моҳият, хусусиятҳо ва вазифаҳои ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсӣ маълумот дода шудааст. Дар ин маврид диссертант кӯшиш ба харҷ додааст, ки муносибатҳои гуногуни илмиро аз зумраи муносибати таърихӣ, институтсионалӣ ва ғайриинститутсионалӣ, сотсиологӣ ва иқтисодӣ истифода намуда, таҳқиқи ҷамаҷонибаи фаъолияти ҳизбҳо дар низомии сиёсӣ ошкор намояд.

Боби дуюм – **«Мақом ва ҷойгоҳи ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсии ҷомеаи муосир»** номгузорӣ шуда, аз ду зербоб иборат аст. Дар ин боб муаллиф хусусиятҳои ташаккул ва рушди ҳизбҳои сиёсӣ дар ҷомеаи муосирро баррасӣ намуда, вазифаҳои калидиро муайян мекунад, ки ба равандҳои инкишофи иҷтимоӣ-сиёсӣ таъсири мустақим мерасонанд.

Зербоби якуми боби дуюм – **«Мақом ва нақши ҳизбҳои сиёсӣ дар ташаккули низомии сиёсии демократӣ»** аҳамияти ҷиддии илмӣ касб мекунад. Дар он равандҳои ташаккули ҳизбҳои сиёсӣ, хусусиятҳои фаъолияти онҳо ва ҷои онҳо дар сохтори низомии сиёсии демократӣ ба таври муфассал таҳқиқ шудаанд. Диссертант дар таҳлили таснифоти мақоми ҳизбҳо дар ташаккули низомии сиёсии демократӣ аз усули махсуси тадқиқотӣ истифода бурда, вазифаҳои ҳизбҳои сиёсиро дар асоси фаъолиятҳои рӯзмарраи онҳо ва нақши онҳо ҳамчун унсури муҳими идоракунандаи низомии сиёсӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад.

Дар зербоби дуҷуми боби дуҷум – *«Низоми ҳизбӣ ва хусусиятҳои ташаккули он дар замони муосир»* масъалаҳои таъсиси низоми ҳизбӣ ва мақом ва бартарии низоми бисёрҳизбӣ баррасӣ мешавад. Мансурӣ Ҷамшед дар мавриди таҳлили низоми ҳизбӣ бартарии бештарро ба таҳқиқи низоми бисёрҳизбӣ равон карда, мавҷудияти онро дар системаи сиёсӣ бо самаранокии ҳам фаъолияти ҳокимияти сиёсӣ ва ҳам бо ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ пайваستا месозад.

Боби сеюми диссертатсия – *«Хусусиятҳои асосии ташаккули ҳизбҳои сиёсӣ ва низоми бисёрҳизбӣ дар шароити Тоҷикистон»* унвон дошта, ба омӯзиши равандҳои гузариши ҷумҳурӣ аз низоми яккаҳизбии шуравӣ ба низоми бисёрҳизбӣ бахшида шудааст. Дар ин боб ҷанбаҳои асосии аз байн рафтани низоми сиёсӣ ҳизбии шуравӣ, шароити омилҳои пайдоиш ва расман таъсисёбии ҳизбҳои сиёсӣ дар давраи аввали истиқлол, инчунин марҳилаҳои минбаъдаи ташаккул ва таҳкими низоми бисёрҳизбӣ дар Тоҷикистон мавриди таҳқиқи ҳамаҷониба қарор гирифтаанд. Зербоби якуми боби сеюм – *«Хусусиятҳо ва самтҳои асосии инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ Тоҷикистон»* ба омӯзиши масоили ташаккули аввалияи ҳизбҳои сиёсӣ дар кишвар, асосҳои барномавӣ ғоявии онҳо, шаклгирии рақобати сиёсӣ, муборизаҳои ҳизбӣ ва нақши онҳо дар ҷараёни кӯшишҳои аввалини демократикунории ҷомеа бахшида шудааст. Ҳамчунин, дар ин зербоб раванди таъсиси низоми бисёрҳизбии пасопӯравӣ, омилҳои таъкилӣ ва сиёсӣ, ки ба рушди ҳизбҳо дар Тоҷикистон таъсир расонданд, ва хусусиятҳои хоси ин раванд ба таври муфассал баррасӣ мегарданд.

Дар зербоби дуҷуми боби сеюми диссертатсия таҳти унвони *«Асосҳои идеологии ҳизбҳои сиёсӣ Тоҷикистон ва тамоюлҳои инкишофи онҳо»* муаллиф бо таъкил ба таҳлили фарогири манбаъҳои назариявӣ ва маводи амалии сиёсӣ кӯшиш намудааст, ки заминаҳои идеологӣ, ҷаҳонбинӣ ва асосҳои барномавии ҳизбҳои сиёсиро дар Тоҷикистон муайян ва ба таври низоми манд мавриди баррасӣ қарор диҳад. Дар ин замина, хусусиятҳои фарқкунандаи идеологияи ҳар як ҳизб, самтҳои афзалиятноки фаъолияти онҳо, мавқеъ ва нақши онҳо дар низоми сиёсӣ, инчунин равандҳои тағйирёбӣ ва мутобиқшавии идеологияи ҳизбӣ ба шароити муосир иҷтимоӣ сиёсӣ таҳлил гардидаанд.

Зербоби сеюми боби сеюми диссертатсия тахти унвони «*Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун ниҳоди ҷомеаи шахрвандӣ*» ба масъалаҳои ташаққул ва рушди институти ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон бахшида шуда, нақши онҳо ҳамчун унсуре муҳими ҷомеаи шахрвандӣ баррасӣ мегардад. Муаллиф фаъолияти ҳизбҳоро ҳамчун ҷузъи калидии низоми сиёсӣ, ки робитаи мустақим бо шахрвандон дошта, дар ҳимоя ва ифодаи манфиатҳои онҳо саҳм мегузоранд, таҳлил менамояд. Таъсири ҳизбҳо дар ин раванд тавассути пешбарии номзадҳо, таъсиррасонӣ ба қабули қарорҳои сиёсӣ ва иштирок дар машваратҳои ҷамъиятӣ амалӣ мегардад. Бо ин роҳ, ҳизбҳои сиёсӣ пайванди байни ҷомеа ва давлатро таъмин намуда, ба таҳкими пояҳои ҷомеаи шахрвандӣ мусоидат мекунанд.

Дар хулосаи умумии рисола масъалаҳои асосӣ ҷамъбаст гардида, натиҷаҳои баён шудаанд, ки дорои аҳамияти муҳимми назариявӣ, методологӣ ва сиёсӣ амалӣ мебошанд. Дар қисмати тавсияҳои амалии диссертатсия ба таври муфасссал оид ба фаъолияти ҳизбҳо вобаста ба ҷаҳонбинӣ, арзишҳо ва ҳадафҳои онҳо, барнома ва стратегияи ҳизбҳо муаллифи диссертатсия тавсияҳои муфидро пешниҳод менамояд. Ҳузури ҳизбҳои сиёсиро диссертант барои бозсозии давлатдорӣ, таҳкими ҷомеаи шахрвандӣ ва рушди устувори кишвар зарур дониста, аҳамияти калидии онҳоро дар низоми сиёсӣ ва рушду нумуи давлат ошкор месозад.

Ҳамин тариқ, Мансурӣ Ҷамшед Обидзода ҳамчун муҳаққиқи дақиқ ва дорои дониши амиқи сиёсӣ, инчунин мутахассси хуб ташаққулфта, рисолаеро бо усули хос, методологияи қабулшуда ва муносибати объективӣ ба равандҳо ва ҳодисаҳои сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия намудааст. Истифодаи натиҷаҳо ва хулосаҳои ин рисола ҳам барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам барои кишварҳои дигар арзишманд буда, дар дарки масъалаҳо ва дарёфти ҳалли онҳо аҳамияти муҳим пайдо менамояд.

Рисолаи диссертатсионӣ аз лиҳози мазмун ва мундариҷа ба ихтисоси интихобшуда пурра мувофиқ мебошад. Адабиёти истифодашуда, хулосаҳои таҳлилӣ, мазмун ва мундариҷаи рисола, ҳамчунин методҳои истифодашуда ба ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ дар алоқамандии мустақим қарор доранд.

Дар рисола навгониҳо ва фаъолиятҳои рӯзмарра ба таври барҷаста ҷамъбаст гардида, ба талаботҳои диссертатсионӣ дар заминаи дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илм мувофиқ мебошад. Муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ эътироф мегардад.

Роҳбари илмӣ,

доктори илмҳои сиёсӣ

Қувватзода С.З.

Имзои доктори илмҳои сиёсӣ С.З. Қувватзодаро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳо, коргузорӣ ва корҳои
махсуси Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Насурдинзода А.Н.

«10» октябри соли 2025